

Sairaus kirjallisuudessa: Tuberkuloosi

Julkaistu 16.10.2007 - 15:00.

"Pilvet peittävät taivaan, vaaleat pehmeät pilvet. Maa on vihreä ja hiljainen, minäkin olen hiljainen ja surullinen. Se tuberkuloosi, vaikka vasta aivan alussa, ei ole asia, jonka voisi unohtaa. Tosin en voi tartuttaa muita, mutta kuitenkin tunnen itseni silloin tällöin jollain tavoin häpeälliseksi, kuin paariaksi. Se tuskin tappaa, mutta saan vartioida sitä tuskallisesti koko elämäni."

(Sydämeni soi, valikoima runoja ja päiväkirjaotteita, 1988.)

– Se oli ote Saima Harmajan päiväkirjasta kesäkuulta 1931, siis juuri silloin, kun hänellä oli todettu tuberkuloosi. Ja koko hänen loppuelämänsä sujuikin tämän sairauden kanssa taistellessa, välillä parantolassa Vihdin Nummelassa, välillä kotona ja kesäpaikassa, dosentti Kari Sallamaa Oulun yliopistosta toteaa.

Runoilija Saima Harmaja sairastui keuhkotautiin aikuisuutensa kynnyksellä. Hän menehtyi sairauteen vain 23-vuotiaana.

– Harmaja puhuu hyvin selvästi ja avoimesti sairaudestaan sekä runoissaan että ennen kaikkea tässä päiväkirjassaan. Hän kertoo, miten sairaus ilmenee ja millaisia vaikeuksia hänellä oli jokapäiväisessä elämässään.

*"Kova on sairaalan vuode,
polttava pielus on.*

*Päivien vuoksi ja luode
vaihtuu loppumaton."*

(Huhtikuu. Runoja, 1932)

RUNOILIJOIDEN TAUTI?

Tuberkuloosi oli sairaus, joka jylläsi kansan keskuudessa. Yleisyydestään huolimatta sitä pidettiin kuitenkin erityisesti nuorten ja herkkien taiteilijoiden sairautena. Sitä onkin kutsuttu myös runoilijoiden taudiksi.

– Monet muut suomalaiset runoilijat eivät puhu tuberkuloosista yhtä avoimesti kuin Saima Harmaja. Se on kuitenkin aavistettavissa, vaikka he

puhuvat runoissaan vaan sairaudesta. Ainakin Katri Vala, Uno Kailas, Kaarlo Sarkia sekä Edith Södergran ovat sairastaneet keuhkotautia, Kari Sallamaa luettelee.

Maailmankirjallisuudesta löytyy myös toisenlaisia tuberkuloosikuvauksia. Tunnetuin esimerkki on saksalaisen Nobel-kirjailijan Thomas Mannin Taikavuori, joka ilmestyi vuonna 1924.

– Taikavuoren ulkonaisena juonena on se, että Hans Castrop - nuori hampurilainen laivanrakennusinsinööri - lähtee tapaamaan tuberkuloosiparantolassa olevaa serkkuaan. Castrop on aikonut viipyä Davosissa sijaitsevassa parantolassa kolme viikkoa, mutta oleskelu venyykin seitsemäksi vuodeksi. Hänessä todetaan kolmen viikon jälkeen, että hänkin mahdollisesti sairastaa tuberkuloosia. Näin Castrop jää parantolaan asumaan ja perehtyy samalla potilaskulttuuriin, koko siihen kansainväliseen ympäristöön ja niihin potilastovereihinsa, jotka muodostavat semmoisen pienoismaailman, niin kuin tuberkuloosiparantoloissa oli yleensä tapana, kertoo Sallamaa.

Taikavuori on kuitenkin paljon muutakin kuin tuberkuloosikuvaus. Thomas Mann tarkastelee teoksessa ensimmäisen maailmansodan jälkeisen Euroopan ongelmia hienon symboliikan valossa. Sallamaan mukaan tuberkuloosilla on teoksessa kuitenkin kliinisesti hyvin merkittävä asema.

– Mannin vaimo oli hoidossa davosilaisessa parantolassa, ja kirjailija vieraili vaimonsa luona usein. Hän osaa sen myötä ottaa tuntumaa parantolamiljööseen ja myös itse tautiin hyvin asiantuntevasti.

SILJA - NUORENA NUKKUNUT

1930-luvun suomalaisessa kirjallisuudessa tuberkuloosia kuvaa Frans Emil Sillanpää teoksessaan Nuorena nukkunut. Teos ilmestyi vuonna 1931. Tuberkuloosilla on romaanin loppuratkaisun kannalta oleellinen merkitys, kun päähenkilö Silja sairastuu tautiin.

– Sillanpää ei oikeastaan lainkaan kuvaa tuberkuloosia semmoisena vastenmielisenä asiana. Päähenkilö Silja on sekä sisältä että ulkoa

semmoinen kauneuden ruumiillistuma, ja tauti vaan ikään kuin kruunaa Siljan nuoren lyhyen elämän.

– Siinä mielessä se, että Sillanpää päätyy surmaamaan Siljan tuberkuloosilla, on varsin kiinnostava ratkaisu. Huolimatta siitä, että tuberkuloosia on pidetty herkkien nuorten ihmisten tautina, niin siihen yleensä liittyy negatiivisia mielikuvia jatkuvasta yskästä ja verensyöksyistä. Mutta tällaisia ei Siljalla ole lainkaan. Hän ikään kuin hiljaa hiipuu pois keskellä kauneinta kesää.

VALISTUKSEN VOIMA

Kotimaisessa kirjallisuudessa esiintyy samoihin aikoihin myös valistavaa tuberkuloosikuvausta. Erityisesti Tuberkuloosin vastustamisyhdistys teki ahkerasti valistustyötä sekä tuberkuloosipotilaiden että heidän omaistensa piirissä. Pyrkimyksenä oli ehkäistä tuberkuloosin leviäminen muun maassa terveellisten elämäntapojen ja siisteyskasvatuksen avulla.

Valistusta tehtiin myös kaunokirjallisuuden kautta:

– Maila Talvion tarkoitusromaanin, Ne 45 000, ilmestyi vuonna 1931. Talvio kirjoitti sen Tuberkuloosin vastustamisyhdistyksen tilauksesta. Siinä osoitetaan romaanin muodossa ja esimerkkihenkilön kautta, miten tautiin sairastutaan ja miten paranemisprosessi tapahtuu. Päähenkilö Helmi Hirvinen menee keuhkotautiparantolaan ja parannuttuaan taudista, omistaa loppuelämänsä tuberkuloosin vastustamistyöhön, Sallamaa kertoo.

TUBI JA FUNKIS

Tuberkuloosi ja 1930-luvun arkkitehtoninen suuntaus funktionalismi liittyvät merkittäväällä tavalla yhteen. Paimion parantolaa suunnitellessaan Alvar Aallon iskulauseena oli: "Valoa, ilmaa, aurinkoa". Rakennuksen tehtävänä oli palvella niin arkkitehtuuria kuin sairauden voittamistakin.

– Funktionalismia voidaan pitää tuberkuloosin vastustamisen arkkitehtonisena suuntana. Se harrasti laajoja valkoisia helposti pestäviä pintoja ja rakennuksissa oli suuret ikkunat, jotta saatiin paljon valoa sisään. Yleensä ulkoveriltään valkoiset rakennukset tehtiin kuiville mäntykankaille, koska ajateltiin, että kuiva ilma on hyvää hengitettäväksi. Potilaathan makasivat päivittäin tuntikausia parvekkeilla hengittämässä raikasta mäntyilmaa, dosentti Kari Sallamaa mainitsee.

Tuberkuloosiin tehoavia lääkkeitä keksittiin 1940- ja 50-luvun taitteessa. Kansantauti alkoi viimeinkin hellittää otettaan, vaikka sairastuneita oli yhä paljon. 1950-luvulle tultaessa myös kirjallisuuden tuberkuloosikuvaukset hiljalleen loppuvat.

Asiantuntija: KARI SALLAMAA, dosentti, Oulun yliopisto
Toimittaja: TITTA LAHTINEN